

PENGLIBATAN KOPERASI DALAM INDUSTRI PELANCONGAN DI SABAH

NAJMAH NAWAWI

MOHD PISAH ALI

SHAMSIAH SYAMSUDIN

NORAWATI NGATMIN

RIDZUAN HJ. SAUDI

SEPTEMBER 2015

RINGKASAN EKSEKUTIF

Penyelidikan Penglibatan Koperasi dalam Industri Pelancongan di Sabah bertujuan untuk mengetahui penglibatan dan prestasi semasa koperasi yang menjalankan aktiviti pelancongan di Sabah sahaja. Selain itu, penyelidikan ini juga berupaya mengenal pasti potensi, faktor kejayaan dan cabaran yang dihadapi oleh koperasi dalam menjalankan aktiviti hiliran sektor pelancongan. Maklumat yang diperolehi akan dapat membantu pihak yang berkaitan dan berkepentingan dalam menjadikan aktiviti pelancongan ini lebih berjaya khususnya koperasi yang terlibat secara langsung aktiviti ini. Sabah dipilih sebagai kawasan kajian kerana negeri ini mempunyai potensi besar untuk menarik lebih ramai pelancong daripada dalam dan luar negara pada masa hadapan melalui pelbagai tarikan alam semulajadi serta keunikan budaya.

Penyelidikan ini melibatkan responden yang di pilih berdasarkan koperasi yang menjalankan aktiviti pelancongan di Sabah seperti aktiviti *homestay/lodge/chalet*, restoran/kedai makan, pengangkutan, kedai cenderahati dan menyediakan pemandu pelancong. Berdasarkan rekod Suruhanjaya Koperasi Malaysia (SKM) negeri Sabah sehingga Mei 2015, hanya terdapat 12 buah koperasi yang aktif daripada 21 buah koperasi yang menjalankan aktiviti pelancongan yang berdaftar dengan SKM. Ini hanya mewakili 0.98 peratus (12 buah koperasi) daripada 1,223 buah koperasi di Sabah.

Sampel kajian ini hanya memilih tiga koperasi daripada 12 buah koperasi yang aktif dalam aktiviti hiliran pelancongan dan sebuah koperasi besar sebagai sokongan kepada dapatan kajian tetapi tidak menjalankan aktiviti pelancongan. Pemilihan dibuat ke atas tiga sampel koperasi (responden) yang menjalankan aktiviti pelancongan berdasarkan kriteria berikut: (i) tahap kejayaan dan perolehan, (ii) lokasi yang menjadi tumpuan setiap pelancong, dan (iii) keterlibatan dalam kepelbagaian aktiviti hiliran pelancongan. Ini bagi memastikan tiga koperasi yang terpilih mewakili tahap kejayaan, kepelbagaian aktiviti hiliran pelancongan yang berbeza dan lokasi yang menjadi tumpuan serta kunjungan yang menjadi kemestian kepada pelancong yang berkunjung ke Sabah. Lokasi sampel kajian meliputi tiga kawasan utama iaitu Kota Kinabalu, Kundasang dan Weston. Temu bual bersemuka dijalankan dengan Anggota Lembaga Koperasi (ALK), staf koperasi dan Juruaudit Dalam Koperasi (JAD).

Selain menjalankan temu bual bersemuka, kumpulan penyelidik juga menganjurkan bicara profesional berkaitan dengan aktiviti pelancongan di Sabah dan mengadakan lawatan ke agensi yang menyelia aktiviti pelancongan di Sabah bagi mendapatkan input awal, isu dan cabaran berkaitan dengan aktiviti pelancongan. Isu-isu yang dibangkitkan semasa sesi soal jawab program bicara profesional, sesi lawatan dan sesi temu bual ini penting bagi menyediakan soalan soal selidik yang di gunakan sebagai instrumen utama bagi kutipan data seterusnya. Soalan soal selidik ini dinilai oleh pakar rujuk yang dilantik. Proses pengumpulan data dilakukan dengan menggunakan tiga kaedah iaitu sesi temu bual secara berkumpulan (*focus group interview*), sesi temu bual secara individu dengan pelancong dan analisis dokumentasi.

Pengumpulan maklumat penyelidikan diperoleh secara kualitatif iaitu penggunaan kajian kes. Penggunaan kaedah ini amat sesuai dalam kajian ini kerana melibatkan koperasi sebagai satu kes. Analisis data kualitatif merupakan satu proses sistematik bagi mengurus data temu bual dan dokumen untuk meningkatkan kefahaman dengan mencari makna kepada setiap maklumat yang diperoleh. Analisis data dilakukan melalui dua fasa utama iaitu analisis dalam kes dan analisis antara kes.

Kajian analisis dalam kes, penyelidik mencatat dan merakam sesi temu bual tersebut. Kemudiannya, penyelidik membandingkan persoalan kajian, catatan sesi temu bual dan mendengar semula keseluruhan rakaman bagi mengenal pasti sesi temu bual yang berkaitan dengan tema-tema dalam objektif atau persoalan kajian. Penyelidik tidak memindahkan

keseluruhan atau secara verbatim rakaman sesi temu bual ke dalam bentuk transkripsi. Hanya sesi temu bual yang berkaitan sahaja di transkripsi untuk menyokong fakta dalam kajian kes koperasi yang terpilih. Manakala, analisis silang merangkumi atau menggabungkan ke semua kes yang terlibat berasaskan logik replikasi yang dapat menunjukkan kepada penyelidik tentang pola berulang yang boleh membawa kepada suatu kesimpulan yang mantap tentang fenomena yang dikaji. Ini sangat penting bertujuan untuk memastikan hasil penyelidikan dapat menjawab soalan kajian dengan lebih meyakinkan.

Koperasi merupakan satu entiti perniagaan unik dan mempunyai ciri tersendiri. Koperasi yang dipilih menjadi kes dalam kajian ini melibatkan koperasi yang menjalankan aktiviti hiliran pelancongan dan juga koperasi yang tidak terlibat dalam aktiviti pelancongan. Koperasi ini mempunyai entiti perniagaan yang berbeza dengan perniagaan pelancongan yang dijalankan oleh syarikat yang tidak berasaskan koperasi sebagai model perniagaan.

Kajian ini bukan sahaja memberikan maklumat mengenai prestasi dan jenis-jenis aktiviti hiliran pelancongan yang diceburi oleh koperasi, malah menyelidiki dengan mendalam faktor kejayaan dan cabaran terhadap kejayaan sebilangan koperasi dan faktor penghalang kepada koperasi yang tidak mahu terlibat dalam aktiviti perniagaan perlancongan. Untuk menjawab persoalan ini, maklumat mengenai cabaran, faktor kejayaan serta persepsi terhadap potensi aktiviti pelancongan perlu diterokai supaya hubungkait antara perkara-perkara ini boleh dilihat secara menyeluruh untuk memahami situasi sebenar mengenai penglibatan koperasi dalam perniagaan pelancongan di Sabah.

Berdasarkan penyelidikan tersebut, para penyelidik berjaya menjawab objektif yang digariskan dalam kajian ini. Bagi menjawab objektif pertama iaitu mengenal pasti aktiviti hiliran pelancongan yang disertai oleh koperasi, hasil kajian mendapati ketiga-tiga koperasi mengusahakan pelbagai aktiviti hiliran pelancongan seperti kedai runcit dan kedai cenderahati, menyediakan perkhidmatan pengangkutan, kemudahan penginapan (homestay dan penginapan bajet), ejen pelancongan, perkhidmatan pemandu pelancong, makanan (*food & beverage* - restoran), perkhidmatan aktiviti laut dan daratan, perkhidmatan kebudayaan dan penghasilan kraftangan.

Secara keseluruhan, bagi menjawab objektif kedua iaitu menilai prestasi koperasi yang menjalankan aktiviti pelancongan, didapati koperasi tersebut mencatatkan prestasi yang

membanggakan hasil daripada pengembangan aktiviti pelancongan yang diceburi. Sebagai contoh, Koperasi Kakitangan Taman-Taman Sabah Berhad (KOKTAS) yang bermula dengan kedai cenderahati, kini melebarkan sayap dalam aktiviti hiliran pelancongan lain seperti pengangkutan, penginapan, penyewaan alat menyelam, ejen pelancongan, kedai runcit dan restoran. Begitu juga dengan Koperasi Keluarga Osman Jaafar Berhad (KKOJ) dan Koperasi Homestay Walai Tokou Kundasang Berhad (KOPSTAY) turut berkembang dengan menawarkan pelbagai produk pelancongan seperti penyewaan bot, kemudahan penginapan dan restoran. Bermula 2012 hingga 2014, ketiga-tiga koperasi menunjukkan jumlah perolehan positif bagi aktiviti pelancongan yang diceburi koperasi.

Bagi menjawab objektif ketiga iaitu mengenal pasti faktor kejayaan koperasi yang menjalankan aktiviti pelancongan, hasil kajian mendapati kejayaan koperasi didorong oleh dua faktor utama iaitu faktor dalaman dan faktor luaran. Faktor dalaman termasuklah faktor sumber manusia yang mengendalikan koperasi seperti komitmen pengurusan atasan, pengetahuan mereka mengenai industri pelancongan serta kerjasama yang baik daripada anggota. Faktor luaran yang menyokong kejayaan koperasi meliputi perkara berkaitan dengan jaringan sosial, lokasi yang strategik dan sokongan komuniti setempat serta agensi luar.

Objektif keempat bertujuan untuk mengenal pasti cabaran yang dihadapi oleh koperasi dalam perniagaan yang melibatkan aktiviti pelancongan. Hasil kajian mendapati cabaran utama yang dihadapi oleh koperasi berkaitan perundangan untuk menjalankan aktiviti pelancongan dan persaingan daripada syarikat atau agen pelancongan persendirian.

Melalui penyelidikan ini, didapati disebalik pelbagai cabaran yang dihadapi, industri pelancongan dilihat mempunyai potensi untuk dikembangkan. Sebagai contoh, KOKTAS sedang dalam proses untuk menubuhkan subsidiari bagi mengembangkan sayap perniagaan dalam pelancongan, KOPSTAY berusaha untuk menambah bilangan penginapan kepada pelancong kerana lokasinya terletak dalam tumpuan pelancong utama ke Sabah dan KKOJ ingin menjadikan keistimewaan lautan sebagai tarikan baru dan utama pelancong yang ingin berkunjung ke Beaufort. Dan hasil kajian ini menjawab objektif kelima iaitu mengetahui potensi aktiviti pelancongan di Sabah.